

Asia: PF0Y3QGC-9

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon pääsisältö

1. Millaisia sisällöllisiä asioita selonteossa tulisi näkemyksenne mukaan painottaa?

Selonteossa tulisi selkeästi nostaa esiin ihmisoikeuksiin ja demokratiaan liittyviä kehityssuuntia, jotka ovat nähtävissä niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla ja linjata hallituksen politiikkaa niiden suhteen. Lisäksi on syytä arvioida kattavasti perus- ja ihmisoikeuksien käytännön toteutumista Suomessa ja esittää tarvittavat kehittämistoimet.

2. Muodostavatko selonteon neljä ilmiötä yhdessä toimivan kokonaisuuden? Tulisiko mielestänne jokin ilmiö korvata jollain toisella? Ehdotukset vaihtoehtoisista ilmiöistä pyydetään perustelemaan.

Ilmiöt muodostavat periaatteessa toimivan kokonaisuuden, joskaan päällekkäisyyttä ei niissä kaikilta osin voitane välttää. Esimerkiksi kestävän kehityksen aihealue on varsin laaja ja menee osin päällekkäin yhdenvertaisuuden edistämisen kanssa. Vastauksissa on pyritty mielekkääseen jaotteluun toistoa välttäen.

1) Sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö ja oikeusvaltiokehitys

3. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Valtioneuvoston viimeisimmän ihmisoikeusselonteon antamisen jälkeen sääntöpohjaisen kansainvälisen yhteistyön ja oikeusvaltioiden kehitys on hidastunut paikoin merkittävästi. Erityisesti Itä-Euroopassa, Latalaisessa Amerikassa ja Yhdysvalloissa ovat valtioiden ylimmät johtajat entistä enemmän painottaneet ideologioinaan poliittista, kulttuurista ja etnistä nationalismia. Osittain tämän seurauksena kyseiset valtiot ovat myös irtautuneet useista kansainvälisistä sitoumuksistaan mm. asevarustelun, ilmastosuojelun, ihmisten terveyden edistämisen ja ihmisoikeuksien aloilla.

Kielteinen suhtautuminen kansainväliseen yhteistyöhön vaikuttaisi usein yhdistyvän kansallisten valtapuolueiden pyrkimykseen ohjata demokratiaa kohti yksipuoluejärjestelmää. Tätä pyrkimystä edistetään yleensä esimerkiksi rajoittamalla tuomioistuinten ja laillisuusvalvonnan riippumattomuutta sekä heikentämällä journalistisen toiminnan luotettavuutta ja vapaata tiedonkulkua. Suomessa perinteisesti suhtaudutaan myönteisesti perus- ja ihmisoikeuksien

toteutumista tukeviin instituutioihin, kuten kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja riippumattomiin tiedotusvälineisiin. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunnan suorittama lakien perustuslaillisuuden ennakoiva valvonta nähdään yleensä toimivana ratkaisuna. Mutta kansainvälisen kehityksenkin johdosta on myös Suomessa varauduttava nopeasti muuttuviin tilanteisiin ja poliittisiin suhdanteisiin perus- ja ihmisoikeusinstituutioita vahvistamalla.

4. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimita pyydetään esittämään perusteluineen.

Pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaan on kiitettävän laajasti kirjattu tavoitteita ja keinoja ihmisoikeuksien ja demokratian vahvistamiseksi. Eriarvoisuuden ja köyhyyden vähentäminen sekä ihmisten pääsyn turvaaminen tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat ensiarvoisen tärkeitä toimenpiteitä myös oikeusvaltion kehittymisen kannalta. Näiden lisäksi on pyrittävä vahvistamaan muita olemassa olevia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista suojaavia instituutioita. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan ja tuomioistuinten resurssien riittävyys on turvattava. Lainvalmistelun perus- ja ihmisoikeusosaamista voitaisiin lisätä myös vahvistamalla oikeusministeriön laintarkastusyksikön ja lainsäädännön arviointineuvoston osaamisresursseja, kuten on esitetty Ihmisoikeusvaltuuskunnan suosituksissa hallituskaudelle 2019-2023.

2) Kestävä kehitys ja ihmisoikeudet

5. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

YK:n asettamien kestävän kehityksen tavoitteiden (SDGs) osalta on useita teemoja, joiden toteutumisessa erityisesti kaikkein heikommassa asemassa olevien kohdalla on merkittäviä haasteita. Kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen arvion mukaan https://www.fingo.fi/sites/default/tiedostot/jarjestojen-arviointitagenda2030_0.pdf seuraavien kestävän kehityksen tavoitteiden edistämisen suhteen on edetty negatiiviseen suuntaan, joten näiden käsittelylle on tarvetta:

- köyhyyden poistaminen
- terveyden ja hyvinvoinnin takaaminen
- puhtaan ja kestävän energian saatavuuden varmistaminen
- eriarvoisuuden vähentäminen
- vastuullisen kulutuksen varmistaminen
- ilmastotoimien vahvistaminen
- rauhan, oikeudenmukaisuuden ja hyvän hallinnon edistäminen
- maaekosysteemien suojeleminen ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen ehkäisy

Myös Suomen Agenda2030 -maaraortin mukaan ilmastotoimissa ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen ehkäisyssä olisi parantamisen varaa.

6. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Ilmastoimien vahvistaminen on tärkeää heikoimmassa asemassa olevien ihmisten ihmisoikeuksien kunnioittamiseksi, koska ilmastonmuutoksen vaikutukset ruoantuotantoon, vedensaantiin, tautien leviämiseen ja konfliktien lisääntymiseen uhkaavat globaalisti ihmisoikeuksien toteutumista, oikeudesta elämään ja toimeentuloon alkaen. Pahimmin uhattuina ovat köyhimmät ihmiset, joiden sopeutumismahdollisuudet ovat heikoimmat. Myös Suomessa taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisillä on rajalliset mahdollisuudet varautua sään ääri-ilmiöiden aiheuttamiin tuhoihin tai esimerkiksi helteiden aiheuttamiin terveyshaittoihin, ja helle rasittaa eniten ikääntyneitä ja pitkäaikaissairaita. Lisäksi ilmastonmuutoksen epäsuorat vaikutukset talouteen ja toimeentuloon kohdistuvat kipeimmin jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin.

Oikeudenmukaisen siirtymän huomioiminen on tärkeää leave no one behind -periaatteen toteutumisen kannalta. Oikeudenmukainen siirtymä koskettaa ilmastotoimien vahvistamisen lisäksi eriarvoisuuden vähentämisen ja puhtaan ja kestäväen energian saatavuuden varmistamisen tavoitteita. Ilmastonmuutoksen torjunta edellyttää isoja yhteiskunnallisia muutoksia energiantuotantoon, energian käyttöön, ruoan tuotantoon ja liikenteeseen. Muutokset tulee toteuttaa saastuttaja maksaa -periaatteella, eikä niin, että kustannukset kohdistuvat jo valmiiksi heikoimmassa asemassa oleviin.

On varmistettava, että ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tarvittavat energiatehokkuuden parannukset ja lämmitystapamuutokset, ja haja-asutusalueella sähkö- tai biokaasuautoihin siirtyminen, ovat mahdollisia myös pienituloisille, joilla ei ole varaa investoida lämmitykseen tai uusiin käyttövoimiin siirtymiseen. Liikenteen päästöjen vähentämiseen liittyvien polttoaineveron korotusten, ja ylipäänsä kulutukseen liittyvien ympäristöperusteisten verokorotusten kanssa tulisi tarkastella niiden vaikutusta köyhimpiin ja kompensoida niiden vaikutuksia tulonsiirtein.

SOSTE on lausunnossaan kestäväen kehityksen verouudistuksesta todennut, ettei pienituloisten tilanne saa kohtuuttomasti heikentyä veropolitiikan linjan muuttuessa. Jos korotuksia kompensoidaan pieni- ja keskituloisille ainoastaan ansiotuloverotuksen keventämisen myötä, pienituloisimmat ja perusturvan varassa elävät eivät käytännössä saa mitään kompensatiota. Heidän kohdallaan korotukset pitää kompensoida muulla tavoin (esim. vähimmäismääräisten päivärahojen ja toimeentulotuen kautta). <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/05/2020-05-05-SOSTE-lausunto-StV-julkinen-talous-2021-2024-vns-1-2020.pdf>

Ilmastonmuutosta hillitsemistä edistävät investoinnit energiatehokkuuteen, uusiutuvaan energiaan, raideliikenteeseen ja kevyeen liikenteeseen tuovat työpaikkoja. On tärkeää, että koulutus- ja työllisyyspolitiikka ja sosiaaliturvajärjestelmä tukevat uusien vihreiden työpaikkojen ja työpaikan

tarpeessa olevien henkilöiden kohtaamista sekä uusien urapolkujen löytymistä ilmastotoimien myötä katoavilla tai taantuvilla aloilla työskenteleville.

Köyhyyden poistamisen osalta tärkeä kehittämistoimi olisi jatkaa perusturvan korottamista sekä luoda ymmärrettävä ja joustava sosiaaliturvajärjestelmä. Tälle on tarvetta, koska Suomi ei saavuta sitä tavoitetta vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskiin kuuluvien ihmisten määrää, mihin se on sitoutunut osana EU:n 2020-strategiaa. Vuosien 2016–2019 indeksileikkaukset ja -jäädätykset heikensivät ensisijaisia perusturvaetuuksia ja siirsivät ihmisiä toimeentulotuen varaan.

3) Digitalisaatio, tieto ja ihmisoikeudet

7. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Digitaaliset palvelut eivät ole kaikkien saavutettavissa. Ihmisten jakautuminen kahteen eri leiriin on vahvistumassa. Iso osa ihmisistä ottaa sujuvasti haltuun digiyhteiskunnan tarjoamat palvelut ja pystyy käyttämään niitä vaivattomasti. Samaan aikaan kuitenkin osa ihmisistä on syrjäytymässä digitaalisten palveluiden käytöstä, koska heillä ei ole riittävää osaamista tai resursseja niiden käyttöön. Tämä kansanosaa tuntee vahvaa digiosattomuutta, joka pahimmillaan tuottaa merkittävää hyvinvointivajetta ja hankaloittaa heidän jokapäiväistä elämäänsä. Syrjäytyvän ihmisjoukon mukaan saaminen onkin yksi keskeisimmistä haasteista, joka digitaalisten palveluiden kehittämisessä ja tuottamisessa tulee ratkaista.

Syrjäytyminen voi johtua erilaisista rajoitteista palveluiden käytössä (esim. vammaisryhmillä ja ikääntyneillä) tai yksinkertaisesti siitä, että henkilöllä ei ole riittäviä resursseja hankkia palveluiden käyttöön tarvittavia laitteita ja sovelluksia. Kielivähemmistöön kuulumisen tuo jo itsessään haasteita digitaalisten palvelujen käyttöön. SOSTEn julkaiseman Ihan pihalla -julkaisun pohjalta korostamme, että vakavinta digisyrjäytymisessä tai -syrjäyttämässä on se, että ihmiset eivät voi käyttää oikeuksiaan ja täyttää velvollisuuksiaan, kun he eivät pääse käsiksi verkossa olevaan tietoon tai pysty käyttämään sähköisiä palveluita. Se, ettei ihminen pysty käyttämään oikeuksiaan, aiheuttaa helposti toisen luokan kansalaiseksi sulkemista.

Viime vuosina valtionhallinto on kehittänyt ja osittain jo ottanut käyttöön keskitetyn potilastietoarkiston ja sosiaalihuollon asiakastiedon arkiston. Kyseiset arkistot sisältävät lähes kaikkien Suomessa asuvien ihmisten kaikkein arkaluonteisimpia henkilötietoja. Vuonna 2019 otettiin käyttöön myös kansallinen tulorekisteri, johon on tarkoitus kattavasti kerätä tiedot kaikista ihmisille maksetuista sosiaalietuuksista.

Keskitetyt rekisterit ovat saaneet laajaa poliittista kannatusta, koska ne edistävät sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän toimivuutta ja tehokkuutta. Keskusteluissa vähemmälle huomiolle on jäänyt ihmisoikeusnäkökulma. Vaikkei tulevaisuuteen kohdistuvien pelkojen pidäkään olla este julkisen vallan tehokkaalle ja tarkoituksenmukaiselle järjestämiselle, tulisi lakeja säädettäessä aina

huomioida se, miten niitä saatettaisiin soveltaa täysin nykyisestä poikkeavassa poliittisessa todellisuudessa. Poliittinen lähihistoria sisältää lukuisia esimerkkejä siitä, miten nopeasti ja yllättäen mallikelpoisina demokratioina pidetyt valtiot voivat muuttua enemmistön tyrannioiksi. Perus- ja ihmisoikeuksien perimmäinen ja alkuperäinen päätarkoitus on ollut pyrkiä suojelemaan ihmisiä tällaisten tilanteiden varalta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna keskitetyt sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojärjestelmät ovat erittäin riskialttiita.

8. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Kehitettäessä julkisia palveluita tulee kaikissa tilanteissa ottaa huomioon digitaalisista palveluista mahdollisesti syrjäytyvät ihmiset. Tämä on tärkeää, jotta kaikkien perus- ja ihmisoikeudet tulevat huomioituksi palveluiden kehittämisessä. Digitaalisten palveluiden rinnalla tulee aina tarjota vaihtoehtoisia ja helposti saatavilla olevia palvelukanavia, kuten puhelinneuvontaa ja kasvokkain tapahtuvia vastaanottoja.

Digipalvelulain täytäntöönpanoa tulee seurata ja kaikkien julkisten palvelujen saavutettavuus tulee varmistaa. Järjestelmien tulee mahdollistaa tukihenkilön käyttö asioitaessa. Digitaalisten palveluiden käyttöönoton tueksi tulee myös kehittää neuvonta- ja tukipalveluja, joiden avulla digitaalisia palveluita vähän käyttäneet henkilöt saavat palveluiden käyttöön liittyvää tukea, ohjausta ja opastusta. Kansalaisjärjestöt ovat mukana tuottamassa arkea helpottavia ratkaisuja esimerkiksi erityisryhmille, mutta digitalisaation kiihtymisen seurauksena tuen tarve kasvaa. Tälle tuelle tulee taata riittävät resurssit.

Digitaidot sekä valmius tiedon hakemiseen ja käsittelyyn tulee huomioida kaikessa tutkintokoulutuksessa koulutuspolkutasoisesti, niin että ihminen oppisi perustaidot tiedonhausta ja -käsittelystä riippumatta siitä, minkälaiselle koulutuspolulle suuntautuu. Tällä hetkellä vähiten tiedonkäsittelyn taitoja opiskellaan ammatillisessa koulutuksessa ja tämä voi pahentaa eriarvoisuutta tiedon suhteen.

Digitaaliset palvelut tulee turvata yhdenvertaisesti myös vähemmistökieliryhmille, mukaan lukien automatisoidussa asiakaspalveluissa. Erityisiä haasteita digitaalisiin ratkaisuihin ja esimerkiksi keinoälyn hyödyntämiseen, tuo se, että ne edellyttävät suurta tietovarantoa kyseisellä kielellä. Useimmilla sektoreilla riittäviä kieliresursseja vähemmistökielissä ei nyt ole. Siksi tulee perustaa eri kielille riittävän sisältöisiä materiaalipankkeja, jotka mahdollistavat koneoppimisen.

Useissa digitaalisissa palveluissa kerätään ihmisten hyvinvointi- ja terveystietoja. Niiden kerääminen julkisen palveluntarjoajan rekistereihin ja tietokantoihin sekä näiden hyödyntäminen edellyttää entistä laajempaa yhteistyötä. Se, kenellä on pääsy kansalaisten hyvinvointitietoihin, tulee määritellä tarkasti. Tässä korostuu erilaisten tietoturvakysymysten varmistaminen ja ihmisten mahdollisuus valita mitä tietoja heidän hyvinvoinnistaan kerätään. Kaikki eivät välttämättä halua,

että heidän hyvinvoinnistaan ja terveydestään kerätään tietoja yhteisiin tietokantoihin. Oikeus kieltäytyä tietojen keräämisestä tulee turvata.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietokantojen valvontaa ja ylläpitämistä tulee kehittää valtiosta riippumattomampaan suuntaan. Helsingin yliopiston terveysoikeuden tutkijataholta on useissa puheenvuoroissa tuotu esiin esimerkiksi Kanta-arkiston suojausten puutteet sen varalta, että henkilöiden terveystiedot joutuisivat väärin käsiin. Tietojen suojaamisessa on varauduttava myös siihen, että koko arkisto päätyisi tarkoituksensa vastaiseen käyttöön.

4) Yhdenvertaisuuden edistäminen

9. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

- YK:N ihmisoikeusvalvontaelinten suositusten toteutumista, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintakenttää
- Saamelaisen alkuperäiskansan oikeuksien riittävää suojelua
- Miesten ja naisten välistä tasa-arvo ja sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää, mm. epätasa-arvoa työmarkkinoilla (myös eri vähemmistöryhmien osalta). Naisiin kohdistuvaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa.
- Transsukupuolisten asemaa
- Perus- ja vähimmäisturvan riittävää kattavuutta ja tasoa
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen riittävää ja yhdenvertaista saatavuutta
- Mielenterveyspalvelujen riittävää ja yhdenvertaista saatavuutta
- Vammaisten henkilöiden sekä vakavasti ja pitkäaikaisesti sairaiden ihmisten asemaa
- Romanian ja muiden vähemmistöjen asemaa
- Maahanmuuttajien kotoutumista ja palvelujen saantia. Antirasismia tulisi nostaa vahvemmin osaksi ihmisoikeustyötä laajalla rintamalla.
- Vaikeasti työllistyvien ryhmien mahdollisuuksia työmarkkinoilla
- Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuutta

Lasten oikeuksien toteutumista. Lastensuojelupalvelujen saatavuutta ja laatua, myös eri vähemmistöjen kohdalla.

- Vanhusten mahdollisuuksia riittävään hoivaan ja hoitoon
- Asunnottomien tilannetta
- Vihapuhetta

10. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

Hallituksen tulee tehdä huolellisempaa ja johdonmukaisempaa perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia kaikessa lainvalmistelussa ja päätöksenteossa, myös talousarvion valmistelussa. Erityisen tärkeässä roolissa talousarvio on taloudellisten, sosiaalisen ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisessa. Arvioinneissa tulee huomioida eri esitysten kumuloituvat vaikutukset ihmisryhmille. Vaikka yhden hallituksen esityksen vaikutusten voidaan arvioida olevan jollekin ihmisryhmälle pieniä, voivat useiden samanaikaisten esitysten kumuloituvat vaikutukset osoittautua merkittäviksi. Arviointia varten tarvitaan monipuolista tietoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Valtion on taattava resurssit tätä tiedon tuotantoa sekä indikaattoreiden kehittämistä varten. Lisäksi tarvitaan järjestelmällistä perus- ja ihmisoikeuskoulutusta viranhaltijoille ja päättäjille kaikilla hallinnon tasoilla.

Selonteon toimenpide-ehdotukset tulee kytkeä olemassa oleviin strategiaan ohjausasiakirjoihin, kuten lapsistrategiaan, mielenterveysstrategiaan ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan, jotta varmistetaan erilaisten toimenpide-ehdotusten ihmisoikeusvaikutukset. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti moninkertaisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten – kuten esimerkiksi vammaisten lasten, vammaisten naisten ja vammaisten maahanmuuttajien - oikeuksien toteutumiseen.

ILO169-sopimus tulee ratifioida viipymättä. Viranomaisien ja saamelaisten välistä neuvottelumenettelyä ja siihen liittyvää ennakkosuostumusperiaatetta (FPIC) tulisi soveltaa tavalla, joka perustuu osapuolten tasavertaiseen asemaan, molemminpuoliseen kunnioitukseen ja luottamukseen. Saamenkielisten opettajien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten saatavuutta on kehitettävä yhteistyössä opettajankoulutuslaitosten ja kuntien kanssa.

Sukupuolivaikutusten arviointi pitää sisällyttää kaikkeen lainsäädännön ja uudistusten valmisteluun, ja arviointi on otettava huomioon päätöksenteossa. Vain noin viidenneksessä viime vuosien lakiesityksistä on mukana sukupuolivaikutusten arviointi. Näistä vain kolmanneksessa on arvioitu, että sukupuolivaikutuksia on, eikä arvioinnilla ole yleensä ollut merkitystä lain lopullisesta sisällöstä päätettäessä. Sukupuolietoinen budjetointi tulee saattaa kiinteäksi osaksi valtion ja kuntien toimintaa. Suomen valtion on toteutettava säännöllisesti tutkimuksia eri vähemmistöihin kuuluvien ryhmien taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta sukupuolen mukaan eritellysti. Translain uudistaminen ihmisoikeusperustaiseksi on toteutettava viipymättä.

Työelämän tasa-arvoa tulisi edistää mm. palkka-avoimuuden, samapalkkaisuuden, raskaussyrjinnän ja perhevapaiden osalta. Koulutus- ja ammattialat ovat eriytyneitä sukupuolen mukaan, ja sukupuolten välinen palkkaero on kaventunut hitaasti. Naisen euro on 84 senttiä – ja maahanmuuttajanaisen 62 senttiä. Naisten työllisyysaste on miehiä alhaisempi, ja he tekevät miehiä useammin osa- ja määräaikaista työtä. Tasa-arvovaltuutetulle tulevaisuudessa yhteydenotoissa yleisin aihe on raskaussyrjintä.

Palkaton hoiva jakaantuu epätasaisesti sukupuolten välillä. Pisimpään kotihoidon tukea käyttävät vähän koulutetut äidit, joilla ei ole työpaikkaa, johon palata. Toiselle vanhemmalle korvamerkittyä ansiosidonnaista vanhempainvapaata on pidennettävä. Kotona lasta hoitavan vanhemman kytköstä työmarkkinoihin tulee tukea tarjoamalla koulutusta perhevapailla olleille, vailla työpaikkaa oleville tai vailla työmarkkinoilla tarvittavaa koulutusta oleville vanhemmille. On varmistettava, että yksinhuoltajat ja monimuotoiset perheet tulevat yhdenvertaisesti huomioiduiksi perhevapaaudistuksessa.

Työn ja palkattoman hoivatyön yhteensovittaminen on erityisen vaikeaa yksinhuoltajaperheissä ja yhden huoltajan perheissä. Yksinhuoltajista noin 80 % on naisia. Sopimusomaishoitajista 70% on naisia. Omaishoitajuudella on vaikutuksia eläkekertymään ja se muodostaa riskin pienituloisuudelle. Yhteensä arviolta 350 000 henkilöä auttaa säännöllisesti omaistaan, ja on todennäköistä, että myös näissä tilanteissa enemmistö auttajista on naisia. Omaishoidon edellytyksiä tulee vahvistaa ja omaishoidon pääsykriteerit pitää yhdenmukaistaa valtakunnallisesti. Omaishoidon palkkiotasoa tulee korottaa ja omaishoidon tueksi annettavia palveluja lisätä.

Suomen tulee toimeenpanna Istanbulin sopimus täysimääräisesti, naisiin kohdistuva väkivalta on Suomessa laaja ihmisoikeusongelma. Jopa 47 prosenttia suomalaisnaisista on kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa, ja vammaiset naiset ja maahanmuuttajanaiset kokevat väkivaltaa 2–3 kertaa enemmän kuin muut naiset. Turvakotien rahoitus ja asiakaspaikkojen määrä tulisi saattaa tarpeeseen ja suosituksiin nähden riittävälle tasolle, samoin resurssit tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen vastaisen toimintaohjelman toteuttamiseen.

Suomen tulee tukea kehitysyhteistyöllä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia; ohjata vähintään 0,2 prosenttia BKT:sta kaikkein köyhimmille maille ja nostaa humanitaarisen avun määrää. Kehitysyhteistyössä tulee huomioida erityisesti naisten asema ja varmistaa, että 85 prosenttia uusista hankkeista edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa merkittävänä osa- tai päätavoitteena.

Tällä hetkellä Suomi ei täytä velvollisuuttaan köyhyyden globaalista vähentämisestä. Suomi leikkasi 2015–2019 noin 40 prosenttia kehitysrahoituksestaan – myös kansalaisjärjestöiltä, vaikka juuri ne tavoittavat kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Suomen tuki vähiten kehittyneille maille ei yllä 0,2 prosenttiin BKT:sta (vuonna 2019 luku oli 0,15) ja Suomen antama humanitaarinen apu on laskenut 30 prosenttia vuodesta 2014.

Sosiaaliturvan uudistuksessa on huomioitava se, miten uudistus vaikuttaa sosiaalisten oikeuksien toteutumiseen. Koko sosiaaliturvan etuusjärjestelmää on selkiytettävä ja perusturvan tasoa korotettava asteittain kohti viitebudjettien määrittämää kohtuullisen minimin tasoa. Nykyisellään etuusjärjestelmä on monimutkainen ja ihmisille vaikeasti ymmärrettävä. Uudistuksessa on arvioitava sosiaaliturvan kattavuutta ja huomioitava muun muassa vankien yhdenvertainen oikeus siihen.

Vuoden 2019 perusturvan riittävyyden arviointiraportin mukaan perusturva ei monilla ihmisryhmillä riitä kattamaan kohtuullista minimikulutusta. Raportin huomioista huolimatta edellisellä hallituskaudella perusturvan tasoa heikennettiin erityisesti indeksileikkauksilla ja -jäädetyksillä. Tehdyt leikkaukset osuivat etenkin työttömiin, lapsiperheisiin ja opiskelijoihin. Suomi ei saavuta tavoitetta vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskiin kuuluvien ihmisten määrää, johon se on EU:n 2020-strategiassa sitoutunut: riskin piiriin tulisi kuulua enintään 770 000 ihmistä vuonna 2020. Vuonna 2018 heitä oli 856 000 (15,8 % väestöstä).

Sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta ja laatua on seurattava systemaattisesti arvioiden niiden toteutumista perusoikeuksien näkökulmasta. Paljon palveluita tarvitsevien ehjät hoito- ja hoivaketjut on turvattava sosiaali- ja terveydenhuollon sujuvalla yhteistyöllä huomioiden samalla yhdyspinnat muihin palvelusektoreihin. Palvelujärjestelmän muuttuessa on huolehdittava riittävästä palveluohjauksesta. Palvelujen valvontaan on varattava riittävät resurssit ja palvelujen käyttäjille taattava tehokkaat oikeussuojakeinot, myös niissä tilanteissa, jossa julkinen hankinta tai siinä käytetty menettely itsessään loukkaa asiakkaiden oikeuksia.

Tällä hetkellä perustason terveydenhuollon palveluiden saatavuus ja hoitoon pääsy eivät toteudu yhdenvertaisesti koko maassa. Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat pirstaleisia ja palveluissa on puutteita. Viime vuosina esimerkiksi vammaisten ja iäkkäiden henkilöiden asumispalveluja on hankittu ja toteutettu tavalla, joka on rikkonut heidän perusoikeuksiaan. Valvonta on ollut riittämätöntä. Toistuvat kilpailutukset ovat katkoneet toimivia ja tärkeitä hoitosuhteita. Palvelujen käyttäjillä ei ole asianosaisasemaa hankintaprosessissa eikä siten oikeutta valittaa hankinnasta markkinaoikeuteen. Markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluvaan asiaan ei myöskään saa hakea muutosta kuntalain eikä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain nojalla. Mitään selkeää oikeussuojakeinoa asiakkailta ei hankintaprosesseihin liittyen ole.

Sairastamisen kuluja on laskettava. Avosairaanhoidon lääkäripalvelut ja sairaanhoitajan palvelut on säädettävä maksuttomiksi. Asiakasmaksut ja lääkkeiden omavastuuosuudet ovat Suomessa korkeita. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen enimmäismääriä korotettiin vuosina 2015 ja 2016 yhteensä noin 40 prosentilla. Samanaikaisesti matkakustannusten omavastuuosuudet kaksinkertaistuivat ja lääkekorvausten omavastuuosuuksia korotettiin ottamalla käyttöön vuosikohtaisen 50 euron alkuomavastuun ja nostamalla lääkekohtaista omavastuuta lähes 70 prosentilla. Palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot on yhdistettävä yhdeksi maksukatoksi, jonka taso sidotaan takuueläkkeen suuruuteen.

Paperittomien sosiaali- ja terveyspalveluista tulee säätää lailla tai antaa valtakunnalliset ohjeet voimassa olevien säädösten soveltamisesta ja palveluiden tasosta. Edellisellä hallituskaudella tehtiin lukuisia lakimuutoksia, joilla vaikeutettiin oleskelulupien saamista ja lyhennettiin vastaanottopalveluiden kestoja. Näiden lakimuutosten sekä turvapaikkaprosessin puutteiden seurauksena paperittomien ihmisten määrä Suomessa on kasvanut, mutta heidän toimeentulostaan ei ole huolehdittu riittäväällä tavalla. Koska sekä lainsäädäntö että sitä koskevat ohjeistukset ovat

tulkinnanvaraisia, kuntien käytännöt minimipalveluiden (mm. ruoka ja lääkkeet) myöntämisessä paperittomille vaihtelevat huomattavasti. Paperittomien välttämätöntä hoitoa ei ole Suomen lainsäädännössä turvattu, heillä on ainoastaan oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon. Paperittomilla on edelleen vaikeuksia saada tarvitsemaansa terveydenhoitoa. Osalla raskaana olevista on vaikeuksia päästä raskauden seurantaan. Pääsy hoitoon vaihtelee kunnittain.

Perustason universaaleja ja matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja tulee vahvistaa. Maahanmuuttajien mielenterveystyön kehittämiseksi tulee edistää valtakunnallista koordinaatiota sekä perustaa alueellisia osaamiskeskittymiä. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita ja ennaltaehkäisevää työtä on vahvistettava erityisesti perustasolla. Tarvitaan tutkimusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten mielenterveydestä. Vankien pääsy päihde- ja mielenterveyspalveluihin on turvattava sekä rangaistusaikana että sen jälkeen.

Tällä hetkellä mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on suuria alueellisia eroja. Heikosta saatavuudesta kertovat myös Suomen muihin Pohjoismaihin verrattuna suhteellisen korkeat itsemurhaluvut. Ehkäisevällä työllä ja varhaisella avulla pystytään estämään mielenterveysongelmien monimutkaistumista, mutta Suomessa valtaosa mielenterveystyön resursseista kohdistuu myöhäisiin korjaaviin toimenpiteisiin erikoispalveluissa. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuolto ei kykene vastaamaan lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden tarpeeseen, jolloin erikoissairaanhoito ruuhkautuu. Palvelujärjestelmä ja hoitoketjut ovat sirpaleisia. Palvelut ovat järjestelmä- ja organisaatiokeskeisiä eivätkä lapsi-, nuori- ja perhelähtöisiä. Nuorilla, jotka ovat itse tai joiden vanhemmat ovat syntyneet Suomen ulkopuolella, tai jotka kuuluvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, on kohonnut riski sairastua mielenterveyden häiriöön. Erityisen heikkoa mielenterveyspalvelujen saatavuus on turvapaikanhakijoilla ja maahanmuuttajilla. Päihde- ja mielenterveysongelmat ovat vankien keskuudessa erittäin yleisiä, mutta psykiatristen palvelujen jatkumoissa vankilasta vapautuessa on ongelmia ja alueellista eriarvoisuutta. Erityisesti rikos- ja päihdetaustaisten naisten on vaikea päästä mielenterveyspalvelujen piiriin.

Koulutusmahdollisuuksien toteutumista yhdenvertaisesti eri väestöryhmien kesken tulisi seurata: millaisia polkuja pitkin erilaiset heikossa asemassa tai koulutuksessa aliedustettuina olevat ryhmät voivat nyt kouluttautua ja mitkä ovat tilanteen myönteiset ja kielteiset puolet. Ammatillinen koulutus on merkittävä polku esim. maahanmuuttajataustaisille toteuttaa koulutustarpeitaan. Heikommassa asemassa olevia ryhmiä tulisi tukea hakeutumaan nykyistä monipuolisimmille koulutuspoluille. Ohjaushenkilöstöä tulisi tukea ja kouluttaa nykyistä paremmin tämän huomioimiseksi.

Romanipoliittisten ohjelmien toimeenpanoon on varattava riittävät resurssit. Romaneihin kohdistuvaan syrjintään puuttumista on tehostettava suuntaamalla valvoville viranomaisille resursseja kanteluiden käsittelyaikojen lyhentämiseksi. Romanien terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavista kysymyksistä tarvitaan lisää tutkimustietoa, jota tulee hyödyntää terveydenhuollon ja muiden palveluiden järjestämisessä. Romanien tietoisuutta oikeuksistaan on vahvistettava koulutuksella ja kampanjoilla.

Romanipoliittinen ohjelma on jäänyt romanien keskuudessa tuntemattomaksi, joten romanit eivät koe hyötyvänsä ohjelmasta. Ohjelma kärsii edelleen liiasta yleisluontoisuudesta. Romanit kokevat syrjintää työmarkkinoilla, mikä vaikuttaa myös romaniväestön toimeentuloon. Vaikka romanien asumisen tilanne on viime vuosina parantunut, he kokevat kuitenkin yhä ongelmia asunnon saamisessa. Asumiseen liittyvät ongelmat vaikeuttavat myös lasten oikeuksien toteutumista. Vankilasta vapautuvien romanien on tyypillisesti vaikeaa saada asuntoa. Rikostaustaiset romaninaiset ovat usein erityisen leimautuneita, eivätkä uskalla hakeutua palvelujen piiriin.

Maahanmuuttajien sosiaali- ja terveystarpeisiin tulee vastata paremmin. Maahanmuuttajien terveyttä ja hyvinvointia tulee seurata säännöllisesti ja palveluja kehittää havaittujen palvelutarpeiden perusteella. Kotoutumislain mukaisten kotoutumissuunnitelmien laatimista tulisi tehostaa ja niiden käyttöä seurata entistä paremmin. Kotoutumissuunnitelmien tulee ottaa monipuolisemmin huomioon perheiden ja lasten yksilölliset tilanteet ja palvelutarve. Ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten perheenyhdistämistä on helpotettava niin, että jokaisella lapsella on aidosti mahdollisuus perheenyhdistämisen hakemiseen.

Tällä hetkellä kotoutumislain mukaisia kotoutumissuunnitelmia tehdään perheille ja huoltajansa kanssa tullee lapsille liian vähän. Sosiaalihuoltolakia ja lastensuojelulakia sovelletaan kunnissa ilman huoltajaa turvapaikanhakijana tulleiden lasten kohdalla hyvin vaihtelevasti, eivätkä lapset aina saa palveluja, joihin olisivat oikeutettuja. Ilman huoltajaa saapuneiden lasten onnistuneen kotoutumisen keskeinen edellytys on oikeus perhe-elämään, joka ei käytännössä kansainvälistä suojelua saaneiden lasten kohdalla toteudu. Puolet suojelua saaneista lapsista ei saa perhettään Suomeen.

Työvoimapaalveluihin tulee panostaa nykyistä enemmän, jotta työllistymisessään erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeet tunnustetaan ja niihin voidaan vastata. COVID-19-pandemian seurauksena työttömyys on lisääntynyt. Pitkäaikaistyöttömiä ja pitkäaikaistyöttömyyteen rinnastettavissa tilanteissa olevia ihmisiä oli huhtikuun lopussa n. 157 000. Nuorisotyöttömyys on vuonna 2018 vähentynyt merkittävästi, mutta nykyinen 17 % on edelleen EU:n keskiarvoa (15,2 %) korkeampi. Työssä ollaan pidempään kuin aiemmin, mutta mikäli yli 50-vuotias jää työttömäksi, on uudelleen työllistyminen vaikeaa. Suomen ulkopuolella syntyneiden naisten työllisyysaste on matalampi kuin Suomen ulkopuolella syntyneiden miesten.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen tavoitteiden saavuttamista on seurattava yhdenvertaisen osallisuuden näkökulmasta, kuten työelämäosallisuuden, palveluiden saatavuuden, koulutukseen pääsyn ja inklusion toteutumisen arvioimiseksi. Vammaiset henkilöt on huomioitava osana muuta nuoriso-, työllisyys- ja koulutuspolitiikkaa. Kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaa koskeva lainsäädäntö ja käytännöt on uudistettava kokonaisvaltaisesti. Oppisopimusjärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä tulee muuttaa siten, että se mahdollistaa myös työkyvyttömyyseläkkeellä oleville pääsyn oppisopimuksen piiriin.

Vammaisten henkilöiden työllisyysaste on huomattavasti muuta väestöä alhaisempi, mutta tarkkaa tietoa työllisyysasteesta ei ole. Työllistymisen esteitä ovat tiedon puute tuki- ja mukautusmahdollisuuksista sekä syrjivät asenteet. Tuhannet kehitysvammaiset ihmiset työskentelevät Suomessa työtoiminnassa ilman palkkaa. Työtoimintaan osallistuvat saavat sosiaalihuollon maksamaa työosuusrahaa, joka on keskimäärin 5 euroa päivässä. Työstä ei kerry esimerkiksi eläkettä tai vuosilomaa. Tilanne on yhdenvertaisuuden kannalta kestävä ja se tulee korjata.

Lasten ja perheiden ennaltaehkäisevien sosiaali- ja terveyspalveluiden riittävyys on edelleen runsaasti puutteita, jotka tulee korjata. Tällä hetkellä sijaishuoltoon ohjautuu yhä haastavahoidoisempia lapsia. Useissa yksiköissä joudutaan paikkaamaan pysyvän henkilöstön vajetta tuntityöntekijöiden avulla. Paperittomien vanhempien lapset ovat Suomessa oikeutettuja lastensuojelupalveluihin, mutta käytännössä lastensuojelun mahdollisuudet auttaa paperittomien perheiden lapsia ovat pienet. Vankien kohdalla lastensuojelu ei aina tue lapsen oikeutta suhteen ylläpitoon vanhemman kanssa. Tapaamisoikeuden toteutumisessa on ongelmia, kun lapsi on sijaishuollossa ja vanhempi on vankilassa. Sijaishuollon valvontaan ja ohjaukseen pitäisi vakiinnuttaa kansallisesti yhtenäinen ohjaus- ja valvontarakente. Perheet tarvitsevat tietoa palveluista omalla äidinkielellään. Lastensuojelulain, sosiaalihuoltolain ja kotouttamislain integraatioon tulisi kiinnittää enemmän huomiota mm. ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten kohdalla. Sijaishuollossa lapsen kuuleminen ja lapsen edun arviointi on toteutettava myös silloin, kun vanhempi on suorittamassa vankeusrangaistusta.

Iäkkäiden ihmisten mahdollisuudet päästä laadukkaaseen palveluasumiseen on turvattava. Nykyisellään palveluasumisen määrä on riittämätön tarpeeseen nähden. Myös palveluasumisen hinta estää osaa iäkkäistä ihmisistä siirtymästä palveluasumiseen. Kunnille on asetettava lainsäädännössä nykyistä enemmän ehdottomia velvollisuuksia koskien iäkkäiden henkilöiden palveluiden määrää ja laatua. Itsemääräämisoikeutta koskevan lainsäädännön valmistelutyötä tulee jatkaa ja se tulee saattaa loppuun. Palveluasumisen maksusäännöksistä tulee säätää laissa. Iäkkäiden ihmisten oikeuksia valvoville viranomaisille on varattava riittävät resurssit. Perusteilla oleva vanhusasiavaltuutetun toimi on resursoitava riittävästi ja mandaatin on oltava selvä.

Vapautuvien vankien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden asunnottomuuden vähentämiseen on kiinnitettävä huomiota. Asunnottomien hätämajoituspaikkoja, erityisesti päihtettämiä hätämajoituspaikkoja ja vain naisille suunnattuja turvallisia hätämajoituspaikkoja, on perustettava lisää. Kohtuuhintaisista vuokra-asunnoista on pula varsinkin isommissa kaupungeissa, etenkin pääkaupunkiseudulla. Vuokra-asunnon saaminen on vaikeaa etenkin niillä, joilla on maksuhäiriömerkintöjä tai jotka ovat menettäneet luottotietonsa. Hätämajoituspaikkoja ei ole riittävästi, ja kaikki majapaikkaa tarvitsevat eivät aina sitä saa. Naisille suurista yhteisyksiköistä varatut tilat koetaan turvattomiksi. Vankilasta vapautuvilla on vaikeuksia saada asuntoa: arviolta kolmannes vangeista, noin 1400 henkeä vuosittain, on edelleen vapautuessaan ilman asuntoa.

Vihapuhe ei ole koskaan hyväksyttävää; maalittaminen tulee kriminalisoida ja saattaa virallisen syytteen alaiseksi. Sananvapaus on korostunut viime vuosina yhtenä keskeisenä ihmisoikeuskysymyksenä. Mielenpitojen ilmaisemista julkisesti eivät estä ainoastaan oikeusvaltioperiaatteita rikkovat valtiot, vaan sitä tekevät myös yksityiset tahot erilaisten pelotteiden kautta. Vihapuhe on edelleen erittäin ajankohtainen aihe - muun muassa politiikassa toimivat, järjestöjen työntekijät ja toimittajat kohtaavat paljon systemaattisia hyökkäyksiä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Kuntapäätäjistä jopa kolmannes on kohdannut vihapuhetta. Mielenpitojen ilmaisemista julkisesti pitäisi olla mahdollista ilman, että henkilö joutuu uhatuksi. Vihapuhe heikentää myös demokratiaa ja vähentää erityisesti naisten ja vähemmistöjen halukkuutta asettua ehdolle vaaleissa.

Eriarvoistumiskehitykseen tulee pyrkiä puuttumaan kaikin keinoin. Yleinen eriarvoistuminen vaikuttaa ihmisten edellytyksiin osallistua poliittiseen toimintaan ja vähentää yhteiskunnallista aktiivisuutta. Yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ja poliittiseen osallistumiseen vaikuttavat muun muassa taloudellinen asema, koulutus, terveydentila, sosiaaliset verkostot ja lapsuudenkodin lähtökohdat. Esimerkiksi korkeasti koulutettujen äänestysprosentti on selvästi korkeampi kuin perusasteen koulutuksen saaneiden. Maahanmuuttotausta laskee poliittisen osallistumisen todennäköisyyttä. Poliittisen osallistumisen eroista seuraa, että hyvin toimeentulevien, aktiivisesti äänestävien kansalaisten intressit näkyvät selvemmin poliittisen päätöksentekoprosessin tuotoksissa. Tällöin marginaalissa olevien kansalaisten motivaatio osallistua vähenee helposti entisestään ja äänestäjiltä poliittiseen järjestelmään saatava syöte kapeutuu.

Vuonna 2015 voimaan astunut uudistettu yhdenvertaisuuslainsäädäntö on laajentanut oikeussuojaa monelta osin ja vahvistanut eri toimijoiden velvoitteita edistää yhdenvertaisuutta. Syrjintää kokevien tahojen ja erityisvaltuutettujen havaintojen pohjalta on kuitenkin selvää, että lainsäädäntöä ja sen toimeenpanoa tulee edelleen vahvistaa tehokkaan oikeuksiin pääsyn turvaamiseksi. Syrjinnän uhrin oikeussuojaa on vahvistettava uudistamalla yhdenvertaisuuslakia sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle on annettava toimivalta arvioida myös työelämässä tapahtuvaa syrjintää, sekä palautettava oikeus viedä tapauksia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan ilman nimettyä uhria. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle on annettava valtuudet määrätä hyvitystä syrjinnän uhrille. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetut ovat molemmat toistuvasti viestineet, että ottaen huomioon laajan toimintakentän ja lisääntyneiden tehtävien määrän, resurssit ovat riittämättömät. Tasa-arvovaltuutettu on myös todennut, että tasa-arvon edistymisen kannalta olisi tärkeää, että resursseja voisi suunnata lainvalvontatehtävän lisäksi myös tasa-arvoa edistävään toimintaan. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetuille, sekä lautakunnille tulee taata riittävät resurssit tehtävien hoitoon, käsittelyaikojen lyhentämiseksi, sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistöhön.

Muuta mahdollista huomioitavaa

11. Millaisia vaikutuksia mielestänne koronaviruspandemialla ja siihen liittyvillä toimenpiteillä on perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen?

Pandemian laajoja vaikutuksia TSS-oikeuksien toteutumiseen on vielä vaikea ennustaa. Jo nyt voidaan nähdä, että kriisitilanne osuu jo ennestään haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten pitkittyneestä köyhyydestä kärsiviin ja syrjinnälle alttiisiin ryhmiin. Selonteossa on huomioitava erityisen haavoittuvassa asemassa olevien kansalaisten oikeuksien toteutuminen poikkeusoloissa, kuten nyt koronaviruspandemian aikana. Arvioinnissa on huomioitava poikkeustilanteen vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin mukaan lukien lapsi- ja sukupuolivaikutukset. Lisäksi on luotava käytäntöjä tulevaisuuden varalle, jotta oikeuksien toteutuminen varmistettaisiin paremmin.

Pandemian aikana julkisia palveluita on siirretty verkkoon. Näitä palveluita kaikkien ei kuitenkaan ole mahdollista käyttää. Esimerkkinä vaikkapa yksin kotiin jääneet ikäihmiset, joilla on vain perinteinen puhelin, tai ei edes sitä, kun kommunikointiin tarvitaan puhevammaisten tulkki (joita on liian vähän) tai piirroksia/kuvia.

Koulutuksen toteuttamiseen liittyvät poikkeustoimet ovat vaikuttaneet eri koulutusasteisiin ja -muotoihin eri tavoin. Erityisesti ammatillinen koulutus, jossa opiskelu on hyvin käytännönläheistä ja vaatii usein fyysistä läsnäoloa joko oppilaitoksessa tai työpaikoilla on kärsinyt tilanteesta. Ammatillisten opiskelijoiden pääsy koulutukseen on kärsinyt, kun poikkeustila on viivästyttänyt sekä valmistumisia, näyttöjen antamista ja töihin pääsyä.

Koronaviruspandemian vuoksi on jouduttu globaalisti puuttumaan ihmisten perus- ja ihmisoikeuksiin. Suomen tulisi kansainvälisellä politiikallaan pyrkiä estämään se, että pandemiarajoituksia jätetään myöhemmin käyttöön poliittisia tarkoituksia varten. Pandemian tuoma terveysuhka ja talouskriisi vaarantavat erityisesti köyhempien ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisoikeuksien toteutumisen, kun niiden toteutuminen on jo entuudestaan saattanut olla heikkoa. Siksi pandemian aikana tulisi tukea matalan tulotason maita niiden koronaviruksen leviämistä estävissä toimissa, ja pandemian jälkeen tulisi tukea yhteiskuntien toimintakyvyn palauttamista esimerkiksi opetuksessa ja elinkeinojen harjoittamisessa.

12. Muut huomionne selonteon valmisteluun liittyen

Suomalaisen ihmisoikeustyön resursseja tulee vahvistaa ottamalla järjestöt ja kansalaisyhteiskunta mahdollisimman laajasti mukaan suomalaisen ihmisoikeuspolitiikan muotoiluun ja seurantaan.

Väätäminen Kirsi
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry